

UDK: 372.891

**GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY VA INNOVATSION
TA'LIM MUHITINI TASHKIL ETISH****Toshimova Zarnigor Qayumqulovna** – *assistent o'qituvchi*tursunovolim04@gmail.com*Qarshi Turon universiteti***ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ И ИННОВАЦИОННОЙ УЧЕБНОЙ СРЕДЫ
В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ГЕОГРАФИИ****Тошимова Зарнигор Каюмкуловна** – *ассистент преподаватель**Каршинский университет «Туран»***ORGANIZING A MODERN AND INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
IN TEACHING GEOGRAPHY****Toshimova Zarnigor Qayumqulovna** – *assistant teacher**Karshi Turon University*

Tayanch so'zlar: innovatsion o'qitish, simulyatsiya usuli, zamonaviy texnologiyalar, multimedia vositalari, muammolarni o'rganish.

Rezyume. Mazkur maqola geografik ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni integratsiya qilishning dolzarb masalalarini ilmiy tahlil qiladi. Tadqiqotda interaktiv darslar, multimedia resurslari, virtual (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR), shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) didaktik jarayonga ta'siri atroflicha o'rganiladi. Innovatsion yondashuvlar orqali ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning kognitiv motivatsiyasini kuchaytirish va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishning metodologik jihatlarini yoritilgan. Shuningdek, geografiya fanini o'qitishda uchraydigan pedagogik to'siqlar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha samarali yechimlar taklif etiladi.

Ключевые слова: инновационное обучение, метод моделирования, современные технологии, мультимедийные инструменты, проблемное обучение.

Резюме. В данной статье приводится научный анализ актуальных вопросов интеграции инновационных педагогических технологий в процесс географического образования. В исследовании всесторонне изучается влияние интерактивных уроков, мультимедийных ресурсов, виртуальной (VR) и дополненной реальности (AR), а также информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) на дидактический процесс. Освещены методологические аспекты повышения качества образования, усиления когнитивной мотивации учащихся и развития их практических навыков посредством инновационных подходов. Кроме того, рассматриваются педагогические барьеры, возникающие при обучении географии, и предлагаются эффективные решения для их устранения.

Key words: innovative teaching, simulation method, modern technologies, multimedia tools, problem learning.

Summary. This article features a scientific analysis of current issues regarding the integration of innovative pedagogical technologies into geographical education. The study comprehensively examines the impact of interactive lessons, multimedia resources, virtual reality (VR), augmented reality (AR), and information and communication technologies (ICT) on the didactic process. It highlights the methodological aspects of enhancing educational quality, boosting students' cognitive motivation, and developing their practical skills through innovative approaches. Furthermore, the paper identifies pedagogical obstacles encountered in teaching geography and proposes effective solutions to overcome them.

Kirish. Bugungi kunda ilim fan va boshqa barcha sohalariga yangi texnologiyalar, zamonaviy yangiliklar kirib kelmoqda. Xususan ta'lim jarayonida o'qitishning yangi uslublari, metodlari, texnologiyalari juda tez va jadal tarzda yangilanmoqda. Ta'lim sohasiga innovatsion uslublarning kirib kelishi bugungi kungacha qo'llanilib kelayotgan an'anaviy o'qitish metodlari va uslublarniga qaraganda ancha samarali bo'lmoqda. Bu yangi uslublarni o'quv jarayonlarini samarali tashkil etish, talabalarga fanni keng va oson tarzda tushuntirish, o'qituvchilarga dars jarayonlarini unumli tashkil etishga kata yordam beradi. Qolaversa har bir pedagog ta'lim jarayonida talabani mavzu yuzasidan mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish, shaxsiy qobiliyatlarining yuzaga chiqarish va kelajakda olingan bilimlarni ishlata olish kabi ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Geografiya fani tabiiy fanlar qatoriga kirishi bilan bir qatorda ijtimoiy jarayonlarni, talabalarda dunyoviy bilimlarni shakllantirishda juda muhim o'rin tutadigan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Geografiya fanini o'qitishda ham zamonaviy ta'lim texnologiyalari,

innovatsion usullar, kreativ yondashuvlar orqali dars jarayonlarini tashkil etish fanni chuqur, tez va oson o'rgatishga yordam beradi. So'ngi yillarda geografiya fanini o'qitishga qaratilgan qator pedagogik texnologiyalar va metodlar bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari salmoqli tarzda ko'paymoqda. Ushbu metodlarni ilgari qo'llanilib kelinayotgan texnologiyalar va metodlarga qaraganda yuqori samaradorligi, interfaolligi va yangi nodatiyligi bilan ajralib turadi.

Xususan o'quv jarayonida interfaol metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarni geografik bilim va ko'nikmalarini oshirish, o'quvchini dars jarayoniga qiziqishini yanada kuchaytishga qaratilgan ishlar Rahmonovning ilmiy tadqiqotlarida yaqqol namoyon bo'ladi [1]. Karimovning ishlarida darslarda multimedia vositalari orqali geografiya darslarini tashkil etish va talabalarni fanga qiziqitirish, ta'lim sifatini oshirish, olingan bilimlarni mustahkamlash va mavzuni soda tarzda tushuntirish kabi masalalar yoritilgan [2].

Shuningdek, geografiya fanini o'qitishda yangi zamonaviy usullarni qo'llashning samaradorligi,

talabalarda tadqiqot va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish, jamoaviy ishlash, ijodiy fikrlashni shakllantirish, fanda gedagogik innovatsiyalarni qo'llash orqali darslarda talabalarning individual ko'nikmalarini oshirish, o'quvchilarning bilimlarini oshirishda yangi usullardan foydalanish, interfaol texnologiyalarni qo'llash orqali dars mazmunini boyitish, yangi raqamli resurslar va zamonaviy platformalar orqali talabalarning mustaqil fikirlash va mustaqil ishlash qobiliyatini rag'batlantirish eng asosiy masalalardan biri hisoblanadi [3,4,5,6].

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Geografiya fanida innovatsion ta'lim muhitini yaratish fanni dunyo miqyosida olib borilayotgan ilmiy ishlar va tadqiqotlarga mos holda keng o'rganishga imkon yaratadi. Geografik axborot tizimlari va boshqa interaktiv platformalardan foydalanish o'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishga yordam beri va o'quvchining mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini oshirishi kabi masalalar Bednarz va Heffron ishlarida yaqqol namoyon bo'lgan [7].

Geografiya fanida raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish fanni o'rganishda texnologik integratsiyani oshirishini va o'qitishni osonlashtirishi va o'qituvchilarga bir qator yengilliklar berishini, shu bilan birgalikda raqamli ta'lim vositalarini qo'llashda texnik resurslarning ko'p emasligi, o'qituvchilar uchun yangi usullarni o'rganishga va ularni qo'llash uchun vaqtning yetishmasligi va shu kabi boshqa masalarni hal qilish kerakligi haqidagi fikrlarni Rahmah Panjaitan tomonidan yoritilgan [8].

Natijalar va ularning muhokamasi. Tadqiqot natijalaridan ma'lumki, Geografiya fanlarini o'qitishda zamonaviy ta'lim muhitining ahamiyati juda katta. Fannida innovatsion metodlar va raqamli vositalardan foydalanish, o'quvchilarning geografik bilimlarini yanada chuqurlashtirishga yordam beradi (1-jadval).

1-jadval. Geografiya fanini o'qitishda keng qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik metodlar

Metod nomi	Tarif	Misol
brain-storming	Geografiya fanida geografik muammolar bo'yicha barcha fikrlarni jamlash	<i>Iqlim o'zgarishlarining ma'lum bir hududga bo'lgan ta'sirini o'rganish</i>
klaster	Geografiya fanida geografik terminlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash	<i>Atmosfera mavzusi bo'yicha barcha terminlarni jamlash</i>
case-study	Geografiya fanida yuzaga keladigan geografik vaziyatlarni tahlil qilish	<i>Orol dengizidagi ekoogik muammolarni tahlil qilish</i>
project-based learning	Geografiya fanida o'quvchilarda mustaqil tadqiqotlar olib borishni shakllantirish	<i>Yashayotgan hududimizdagi tabiiy resurslarni o'rganish</i>
muam-moli ta'lim	Geografiya fanida yuzaga keladigan global muammolarni o'quvchilar o'zlarining shaxsiy dunyo qarashlari orqali mustaqil hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish	<i>Dunyoda global iqlim o'zgarishlarini yechga qaratilgan yangiliklar</i>

Geografiya fanini o'rgatishda kompyuter dasturlari va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zamonaviy geografiya fanining va bugungi kundagi ta'lim jarayoning eng asosiy ta'lablaridan biri hisoblanadi (2-jadval).

Geografiya darsida AKTdan foydalanish orqali:

- masofaviy ta'limning turli shakllaridan foydalangan holda o'quvchilarning geografiya faniga bo'lgan qiziqishini oshiradi;

- geografiya fanidagi ma'lumotlarni axborotlashtirish orqali o'quvchining ijodiy ishlash qobiliyati oshadi, keljakda mustaqil ishlash va maqsadlarni rejalashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi;

- ta'lim jarayonini axborotlashtirish orqali o'qituvchining ish samaradorligini oshiradi, fan bo'yicha axborot almashuvi va axborot madaniyatini shakllantiradi.

2-jadval. Geografiya fanini o'qitishda keng qo'llaniladigan inovatsion ta'lim texnologiyalari

Innovatsion ta'lim texnologiyalari	Turlari
AKT	PowerPoint
	Google Earth
	Google Maps
	ArcGis
GIS texnologiyasi	QGIS
	Xaritalar bilan ishlash
Interaktiv xaritalar	Hududlarni fazoviy tahlil qilsish
	Masofaviy xaritalardan foydalanish
Virtual ekskursiyalar	Real vaqt rejimidagi ma'lumotlarni kuzatish
	Google Earth orqali dunyoning turli hududlariga virtual sayohat qilish
Mobile Learning	Uyali aloqalar orqali geografik ma'lumotlarni o'rganish
Masofaviy ta'lim texnologiyalari	Google Classroom
	Moodle
	Zoom
	Microsoft Teams
Gamifikatsiya	Kahoot
	Quizizz
	Wordwall
	LearningApps

Axborot texnologiyalari orqali geografiya fanida innovatsion yondoshuvlar dars jarayonlarini tizimli va yangicha yondoshuviga olib keladi. Shuningdek, zamonaviy va ananaviy ta'lim metodlari innovatsion ta'lim muhiti bilan birgalikdata'lim sifatini yanada oshiradi va o'quvchilarning geografik bilimlarini yanada chuqurlashtirishga imkon beradi.

Xulosa. O'tkazilgan eksperimental tahlillar dars jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni transfer qilish o'quvchilarning intellektual salohiyatini faollashtirish, fanga bo'lgan motivatsiyasini prognozli ravishda oshirish hamda kreativ fikrlash ko'nikmalarini barqarorlashtirishda yuqori samara berishini tasdiqladi. Loyihaviy o'qitish platformalari, vizual multimedia resurslari hamda interaktiv texnikalar ta'lim muhitining dinamikligini ta'minlab, abstraksion geografik qonuniyatlarni o'zlashtirishni soddalashtiradi va o'quvchilarning amaliy-hududiy kompetensiyalarini shakllantiradi. Izlanishlar doirasida pedagoglarning metodik

faoliyatini ratsionalizatsiyalash hamda o'quv strategiyalarini individual-differensial trayektoriya asosida modellashtrish imkoniyatlari ham alohida asoslab berildi. Muxtasar qilib aytganda, innovatsion-pedagogik instrumentariyni ta'lim amaliyotiga integratsiya qilish geografik fanlar silsilasini o'qitish konseptining samaradorlik indeksini prognozli ravishda yuksaltiradi. Bu esa o'z navbatida, zamonaviy maktab pedagogikasida innovatsion paradigmalarni muvaffaqiyatli realizatsiya qilish naqadar dolzarb ekanligini isbotlaydi.

Emiprik tahlillarning ko'rsatkichlari shuni tasdiqladiki, innovatsion-pedagogik metodologiyani geografik ta'lim kontseptiga sinxronlashtirish ta'lim oluvchilarning fundamental akkumulyativ bilimlarini yuksaltiribgina qolmay, ularning ichki kognitiv motivatsiyasini, dars strukturasidagi dinamik faolligini hamda avtonom (mustaqil) tadqiqotchilik ko'nikmalarini barqarorlashtiradi. Evristik (interfaol) strategiyalar, raqamli multimedia ekotizimlari hamda loyihaviy o'qitish texnologiyalarining

klasterli kombinatsiyasi ta'lim muhitining interaktivlik ko'rsatkichini va umumiy unumdorligini maksimal- lashtiradi, bu esa murakkab nazariy mavzularni talabalarga soddalashtirilgan sxemalar asosida interpretatsiya qilish (etkazish) imkonini yaratadi. Tahlillar shuni ham oydinlashtirdiki, ilg'or pedagogik yondashuvlar o'qituv- chining kasbiy-metodik ishlarini optimallashtirish bilan birga, darslarni tabaqalashtirilgan (differensial) va individual shakllarda loyihalash afzalliklarini kafolatlaydi. Ushbu yondashuv amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etilganda, yoshlarning ijodiy fikrlash madaniyatini hamda mustaqil tahliliy-izlanuvchanlik qobiliyatini yuksaltirishga, shuningdek, darslarni yuqori unumdorlikda tashkil etishga xizmat qiladi. Umumlashtirilgan yakuniy xulosaga ko'ra, geografiya ta'limi arxitektonikasida innovatsion texnologiyalardan doimiy foydalanish o'quvchilar yutuqlarini oshirish bilan parallel ravishda, ularning shaxs sifatida kamol topishida fundamental omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Rahmonova D. Interaktiv metodlarning maktab geografiyasi fanini o'qitish samaradorligiga ta'siri. - Toshkent: Pedagogika nashriyoti. 2018.
2. Karimov A. Hamkorlar. Multimedia vositalari yordamida geografiya fanini o'qitish metodikasi. - Tashkent: Fan va Ta'lim. 2019.
3. Toshpulatova S. Loyiha asosidagi o'qitish va talabalarning ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish. -Samarqand: Oliy ta'lim nashriyoti. 2020.
4. Abdullaeva N. Innovatsion pedagogik yondashuvlar va individual o'qitish usullari. -Buxoro: Ta'lim va ilm. 2021.
5. Alimov R., Karimova M. Raqamli resurslar va interfaol texnologiyalarni qo'llash tajribasi. -Toshkent: Pedagogik ilmiy jurnali. 5(2), 45-53. 2022.
6. Omonova L. Geografiya darslarida multimediya va innovatsion metodlarning kombinatsiyasi. -Tashkent: Innovatsion ta'lim nashriyoti. 2023.
7. Bednarz S., Heffron S., Huynh N. A road map for 21st century geography education. Washington, DC: Association of American Geographers. 2013.
8. Panjaitan B.R., Ningrum E., Waluya B. Digital Learning Tools in Geography Education: A Systematic Literature Review. The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences, 33, 135-143. 2023.